

d'octubre de 2010. L'estudi té com a objectiu identificar les narratives de desistiment i de persistència, i conèixer com determinats factors externs contribueixen a la construcció d'aquestes narratives. La recerca s'ha plantejat amb un disseny prospectiu en dues fases (entrevistes personals dutes a terme setmanes prèvies a la sortida en llibertat i anàlisi del procés de transició un any més tard), la primera de les quals es presenta en aquest butlletí.

Els lectors interessats poden consultar els resultats íntegres de les recerques a la pàgina web del centre². En aquest Invesbriu s'exposen resumidament els principals objectius i la metodologia emprada, així com els resultats més destacats i les conclusions a què arriben els investigadors.

La inserció laboral dels exinterns dels centres penitenciaris de Catalunya

Autors: Ramon de Alós-Moner, Fernando Esteban, Pere Jódar, Fausto Miguélez, Vanessa Alcaide, Pedro López

Introducció

Aquest estudi es planteja com una continuació del que va portar a terme el mateix equip de recerca l'any 2006. En aquella ocasió, a partir d'entrevistes a tècnics del sistema penitenciari i a interns dels centres penitenciaris de Catalunya, es constataren les importants funcions del treball a les presons: contribueix a l'adquisició d'hàbits favorables a la reinserció, genera autoestima i, en activitats més professionalitzades, els interns adquireixen coneixements i habilitats útils per al seu futur. L'estudi que es presenta dona un pas més i analitza quin és el grau d'inserció laboral dels interns que surten en llibertat definitiva, i quins factors hi contribueixen, negativament o positivament.

2. www.gencat.cat/justicia/investigacions

prisión entre el 1 de Abril y el 31 de Octubre de 2010. El estudio quiere identificar las narrativas de desistimiento y de persistencia para conocer como determinados factores externos contribuyen a la construcción de estas narrativas. La investigación plantea un diseño prospectivo en dos fases (entrevistas personales llevadas a cabo las semanas previas a la salida en libertad y el análisis del proceso de transición un año más tarde). La primera de las dos fases es la que se presenta en este boletín.

Los lectores interesados pueden consultar los resultados íntegros de las investigaciones en la página web del Centro².⁵ En este Invesbriu se exponen resumidamente los principales objetivos y la metodología utilizada, así como los resultados más destacados y las conclusiones a las que llegan los investigadores.

La inserción laboral de los ex internos de los centros penitenciarios de Cataluña

Autores: Ramon de Alós-Moner, Fernando Esteban, Pere Jódar, Fausto Miguélez, Vanessa Alcaide, Pedro López

Introducción

Este estudio se plantea como una continuación del que realizó el mismo equipo de investigación en el año 2006. En aquella ocasión, a partir de entrevistas a técnicos del sistema penitenciario y a internos de las prisiones de Catalunya, se constataron las importantes funciones del trabajo en los centros penitenciaris: contribuye a la adquisición de hábitos favorables a la reinserción, genera autoestima y, en actividades más profesionalizadas, los internos adquieren conocimientos y habilidades útiles para su futuro. El estudio que aquí se presenta da un paso más y analiza cuál es el grado de inserción laboral de los internos que salen en libertad definitiva y que factores contribuyen a ella, ya sea positiva o negativamente.

2. www.gencat.cat/justicia/investigacions

Objectius

L'estudi es planteja per donar resposta a les preguntes següents:

1. Quin és el grau d'inserció laboral dels exinterns del sistema penitenciari català? Quins són els seus itineraris d'inserció laboral més habituals? Quines són les característiques més rellevants de les ocupacions a què accedeixen?
2. En quin grau la formació ocupacional rebuda durant la reclusió, el treball productiu en els tallers dels centres penitenciaris i les actuacions d'orientació i inserció ocupacional ajuden a l'accés a una ocupació un cop complida la condemna?
3. Quins canvis en activitats laborals i formatives a les presons poden facilitar la reinserció laboral dels exinterns?

Metodologia

L'estudi parteix d'un repàs de la literatura especialitzada i combina l'aproximació qualitativa i la quantitativa. D'una banda, s'han portat a terme 11 entrevistes a informants claus i 25 a una mostra tipològica d'exinterns i interns. D'altra banda, s'han analitzat les trajectòries laborals dels 3.225 exinterns de nacionalitat espanyola –s'han exclòs als estrangers per dificultats tècniques i de fiabilitat de la informació– que han obtingut la llibertat definitiva entre els anys 2004 i 2007, a partir de generar una única base de dades penitenciàries, d'activitats d'inserció del CIRE i les facilitades per la Tresoreria General de la Seguretat Social. Val a dir que aquesta darrera part és la més innovadora de l'estudi.

Resultats i conclusions

D'entrada, es constata que un 43,6% dels interns de nacionalitat espanyola obté alguna feina regularitzada per la Seguretat Social un cop en llibertat definitiva. Els qui l'obtenen són més sovint homes que dones (elles tenen més dificultats d'inserció en feines regularit-

Objetivos

El estudio se planteó con el propósito de responder las siguientes preguntas:

1. ¿Cuál es el grado de inserción laboral de los ex internos del sistema penitenciario catalán? ¿Cuáles son sus itinerarios de inserción laboral más habituales? ¿Cuáles son las características más relevantes de las ocupaciones a las que acceden?
2. ¿Hasta qué punto la formación ocupacional recibida durante la reclusión, el trabajo productivo en los talleres de los centros penitenciaris y las actuaciones de orientación y inserción ocupacional ayudan en el acceso a una ocupación una vez cumplida la condena?
3. ¿Qué cambios en actividades laborales y formativas en las prisiones pueden facilitar la reinserción laboral de los ex internos?

Metodología

El estudio parte de un repaso de la literatura especializada y combina la aproximación cualitativa y la cuantitativa. Por un lado, se han llevado a cabo 11 entrevistas a informantes claves y 25 a una muestra tipológica de ex internos e internos. Por otro lado, se han analizado las trayectorias laborales de 3.225 ex internos de nacionalidad española –se han excluido los extranjeros por dificultades técnicas y de fiabilidad de la información– que han obtenido la libertad definitiva entre los años 2004 y 2007, a partir de generar una única base de datos penitenciarios, de actividades del CIRE y las facilitadas por la Tresoreria General de la Seguridad Social. Es importante resaltar que esta última parte es la más innovadora del estudio.

Resultados y conclusiones

De entrada, se constata que un 43,6% de los internos de nacionalidad española obtiene un trabajo regularizado por la Seguridad Social una vez en libertad definitiva. Lo obtienen más habitualmente los hombres que las mujeres (estas tienen más dificultades de inserción en tra-

zades i sembla que accedeixen més a feines submergides). També troben feina regularitzada amb més freqüència els joves (malgrat els adults mostren una major predisposició a la inserció laboral, el mercat de treball els hi posa més seriosos entrebancs), els que tenen més estudis i, en general, més recursos o capital social, els que no provenen de carreres delictives i els que han mostrat més voluntat d'inserció social en el darrer any abans de l'excarceració.

L'estudi descobreix que el treball a tallers a les presons també incideix favorablement en la inserció futura, i ho fa més que la formació ocupacional. Aquesta darrera té un impacte més modest, la qual cosa s'atribueix, entre altres aspectes, a la manca d'una connexió sòlida amb el mercat de treball i a la forma en què s'imparteix (amb interrupcions, insuficient material adequat, etc.); convé no oblidar que, en grau divers, aquest és el gran repte que afecta en general a tota la formació professional, més enllà de la què s'imparteix en els centres penitenciaris.

D'altra banda, el treball productiu a tallers contribueix de manera més significativa a la inserció posterior, tot i que l'estudi destaca que té un efecte positiu especialment per a les persones amb menys recursos formatius i menys connectades amb el mercat de treball prèviament al seu ingrés a la presó. Per a aquestes persones, que són la gran majoria dels interns, l'experiència laboral, els hàbits i l'autoestima que adquireixen treballant a tallers els suposa un element favorable per a la seva posterior inserció laboral. En canvi, els interns amb més estudis i amb una professió més consolidada no acostumen a oferir-se per treballar a tallers ni assisteixen a cursos formatius, essent alhora el col·lectiu d'interns amb millors resultats d'inserció laboral. Són dades aparentment contradictòries, però no cal oblidar que la majoria d'activitats que es porten a terme als tallers de les presons comporten tasques laborals senzilles i rutinàries, poc professionalitzadores, molt més adaptades de cara a aproximar al treball a persones amb aquest tipus de mancances.

bajo regularizadas y parece que acceden más a la economía sumergida). También encuentran trabajo regularizado con más frecuencia los jóvenes (aunque los adultos muestran mayor predisposición a la inserción laboral, el mercado de trabajo les pone obstáculos más serios), los que tienen más estudios y, en general, más recursos o capital social, los que no provienen de carreras delictivas y los que han mostrado más voluntad de inserción social en el último año antes de la excarcelación.

El estudio descubre que el trabajo en talleres de las cárceles también incide favorablemente en la inserción futura y lo hace de manera más acentuada que la formación ocupacional. Esta última tiene un impacto más modesto, lo cual se atribuye, entre otros aspectos, a la falta de una conexión sólida con el mercado de trabajo y a la forma en qué se imparte (interrupciones, escasez de material adecuado, etc.); es conveniente no olvidar que, en diversos grados, éste es el gran reto que afecta, en general, a toda la formación ocupacional, más allá de la que se imparte en los centros penitenciarios.

Por otra parte, el trabajo productivo en talleres contribuye de manera más significativa a la inserción posterior, aunque el estudio destaque que tiene un efecto positivo especialmente para las personas con menores recursos formativos y menos conectadas con el mercado de trabajo previamente a su ingreso en prisión. Para estas personas, que son la gran mayoría de los internos, la experiencia laboral, los hábitos y la autoestima que adquieren trabajando en los talleres les suponen un elemento favorable para su posterior inserción laboral. En cambio, los internos con más estudios y con una profesión más consolidada no acostumbran a ofrecerse para trabajar en talleres ni asisten a cursos formativos, siendo, a su vez, el colectivo de internos con mejores resultados de inserción laboral. Aunque puedan parecer datos contradictorios, no hay que olvidar que la mayoría de actividades que se llevan a cabo en los talleres de las cárceles conllevan tareas laborales sencillas y rutinarias, poco profesionalizadoras, mucho más adaptadas a aproximar el trabajo a personas con este tipo de carencias.

Un altre aspecte que posa de manifest l'estudi és que la majoria dels exinterns accedeix a feines poc qualificades, bàsicament de peó, oficial de 3a o especialista; només un 11% aconsegueix feina d'administratiu, cap, tècnic o ajudant. Els sectors d'activitat en els quals s'insereixen són bàsicament la construcció, a través d'empreses de treball temporal, en hostaleria i neteja i serveis personals. Molt majoritàriament disposen de contracte temporal, i en general obtenen molt poca estabilitat en l'ocupació. Tots aquests aspectes fan que aquest col·lectiu se situï en les franges més fràgils i precàries del mercat de treball, un mercat que ha donat àmplia cobertura a aquest tipus d'ocupació en els anys d'expansió econòmica. La part negativa d'aquest model d'inserció està en què fa difícil una plena assumptió de l'estatus de treballador a persones molt necessitades d'una normalització en aquests termes.

L'estudi posa en evidència, també, els efectes devastadors de la crisi econòmica en la inserció de la població analitzada. La crisi colpeja de manera molt especial als exinterns amb voluntat d'inserció laboral, de tal manera que en data de 30/6/2010 només un 9,7% dels exinterns segueix en alta a la SS.

Finalment, l'estudi conclou amb algunes recomanacions, d'entre les quals destaca la importància d'un tractament interdepartamental de les polítiques orientades a la rehabilitació de les persones recloses en els centres penitenciaris, abans i durant el procés d'excarceració i inserció en la vida en societat. Entre aquestes polítiques, el treball a tallers i la formació ocupacional són aspectes cabdals. No obstant, es planteja que el treball a tallers requeria complementar el tipus d'activitat que ja es porta a terme amb altres més professionalitzadors, mentre que la formació requeria un replantejament més a fons, amb cursos millor estructurats i més vinculats amb les probables sortides que els seus destinataris poden trobar un cop aconseguida la llibertat definitiva.

Otro aspecto que se pone de manifiesto en el estudio es que la mayoría de los ex internos acceden a trabajos poco cualificados, básicamente de peón, oficial de 3ª o especialista; sólo un 11% consigue trabajo de administrativo, en puestos de mando, técnico o ayudante. Los sectores de actividad en los que se insertan son básicamente la construcción, a través de empresas de trabajo temporal, en hostelería y limpieza y servicios personales. Muy mayoritariamente disponen de contrato temporal y, en general, obtienen muy poca estabilidad en la ocupación. Todos estos aspectos hacen que este colectivo se sitúe en las franjas más frágiles y precarias del mercado laboral, un mercado que ha dado amplia cobertura a este tipo de ocupación en los años de expansión económica. La parte negativa de este modelo de inserción radica en que hace difícil una plena asunción del estatus de trabajador a personas muy necesitadas de una normalización en estos términos.

El estudio pone en evidencia, también, los efectos devastadores de la crisis económica en la inserción de la población analizada. La crisis golpea de manera muy especial a los ex internos con voluntad de inserción laboral, de manera que a fecha de 30/6/2010, sólo un 9,7% de los ex internos sigue dado de alta en la Seguridad Social.

Finalmente, el estudio concluye con algunas recomendaciones, de entre las cuales destaca la importancia de un trato interdepartamental de las políticas orientadas a la rehabilitación de las personas recluidas en los centros penitenciarios, antes y durante el proceso de excarcelación e inserción en la vida en la sociedad. Entre estas políticas, el trabajo en talleres y la formación ocupacional son los aspectos principales. Sin embargo, se plantea que el trabajo en talleres requeriría complementar el tipo de actividad que ya se lleva a cabo con otras más profesionalizadoras, mientras que la formación requeriría un replanteamiento más a fondo, con cursos mejor estructurados y más vinculados con las probables salidas que en sus destinatarios puedan encontrar una vez conseguida la libertad definitiva.